

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัยและข้อมูลทั่วไปของปลัดอำเภอ

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1.1 วิธีการวิจัย

สำหรับวิธีการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน
คือ

(1) การวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากหนังสือเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ เอกสารการสัมมนา ตลอดจนบทบัญญัติของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือสั่งการต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยสถานที่ค้นคว้าข้อมูลจะได้จาก ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิทยบริการ (ห้องสมุดกลาง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดกรมการปกครอง ห้องสมุดสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กองวิชาการและแผนงาน และ สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง

(2) การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) จะเป็นการศึกษาจากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งนอกเหนือจากข้อมูลพื้นฐานของประชากรแล้ว ได้ใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของประชากรที่ศึกษา โดยใช้แบบสอบถามวัดทัศนคติแบบ Likert Type Scale เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งลักษณะของคำถามในแบบสอบถามจะมีคำถามปิด (Close ended Questions) และคำถามเปิด (Open Questions) มีสาระของแบบสอบถามดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง แบบสอบถามวัดตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ แบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลและภูมิหลังทางสังคม

(Basic Data) ของปลัดอำเภอในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี อายุ อายุราชการ ระดับตำแหน่ง ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา สาขาวิชาที่จบการศึกษา

ส่วนที่สอง แบบสอบถามวัดตัวแปรตาม (Dependent Variables) เป็นแบบสอบถามวัดทัศนคติทางการเมืองของปลัดอำเภอในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสอบถามขึ้นเพื่อใช้วัดทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการตามแบบมาตรวัดของ ลิเคอร์ต (Likert Type Scale) จำนวน 50 ข้อซึ่งได้ดำเนินการทดสอบความเชื่อมั่นและอำนาจในการจำแนกเครื่องมือวิจัย ดังนี้

- การทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content Validity) ของแบบสอบถาม จัดทำโดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try Out) กับข้าราชการในส่วนกลาง ระดับ 4 - 7 สังกัดกรมการปกครองโดยส่วนใหญ่เคยดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอในส่วนภูมิภาคจำนวน 50 คน พร้อมทั้งทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมในการใช้ถ้อยคำ ความเข้าใจเนื้อหาในแบบสอบถาม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

- การหาค่าอำนาจในการจำแนกของแบบสอบถาม (Discriminatory Power) เพื่อเลือกเฉพาะคำถามที่มีค่าอำนาจในการจำแนกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และตัดคำถามข้อที่มีอำนาจในการจำแนกต่ำออก การหาค่าอำนาจจำแนกโดยวิธี T-test โดยตั้งเกณฑ์ไว้ว่าคำถามข้อใดที่มีค่า T ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป จะมีค่าอำนาจจำแนกสูงและถือว่าใช้ได้

- การวัดและการให้คะแนนของคำถามส่วนที่ 2

ผู้วิจัยจะวัดทัศนคติดังกล่าว โดยใช้ข้อความที่วัดทัศนคติและใช้วิธีการตั้งคำถามตามแนวของลิเคอร์ต (Likert Type Scale) ซึ่งกำหนดมาตราประเมินค่า (Rating Scales) ออกเป็น 5 ระดับ โดยมีค่าคะแนน (Unit Weight) ดังนี้

1. คำถามเชิงบวก

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เท่ากับ 5 คะแนน
เห็นด้วย	เท่ากับ 4 คะแนน
ไม่แน่ใจ	เท่ากับ 3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	เท่ากับ 2 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เท่ากับ 1 คะแนน
  2. คำถามเชิงลบ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เท่ากับ 1 คะแนน
เห็นด้วย	เท่ากับ 2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	เท่ากับ 3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	เท่ากับ 4 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เท่ากับ 5 คะแนน
- การจำแนกตัวแปร จำแนกออกได้ดังนี้
- (1) ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)
    - 1) เพศ แบ่งเป็นเพศชาย และหญิง
    - 2) อายุ แบ่งเป็น 4 ช่วง คือ
      - 20 - 25 ปี
      - 26 - 35 ปี
      - 36 - 45 ปี
      - 46 ปีขึ้นไป
    - 3) อายุราชการโดยเฉลี่ย แบ่งเป็น 5 ช่วง คือ
      - 1 - 3 ปี
      - 4 - 6 ปี
      - 7 - 10 ปี
      - 11 - 15 ปี
      - 16 ปีขึ้นไป

4) ระดับตำแหน่ง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม

- ระดับ 3 - 4
- ระดับ 5
- ระดับ 6
- ระดับ 7

5) ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของปลัดอำเภอในจังหวัดกาญจนบุรี แบ่งเป็น 6 ช่วง คือ

- ไม่เกิน 1 ปี
- 1 - 2 ปี
- 3 - 5 ปี
- 6 - 10 ปี
- 11 - 15 ปี
- 16 ปีขึ้นไป

6) ภูมิภาคเดิมของปลัดอำเภอ แบ่งเป็น 6 กลุ่ม

- ภาคกลาง
- ภาคเหนือ
- ภาคใต้
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7) ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- ต่ำกว่าปริญญาตรี
- ปริญญาตรี
- ปริญญาโท

8) สาขาวิชาที่จบการศึกษา แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

- รัฐศาสตร์
- นิติศาสตร์
- รัฐประศาสนศาสตร์ หรือ บริหารรัฐกิจ
- อื่น ๆ

9) สถานภาพการสมรส แบ่งเป็น กลุ่ม คือ

- โสดหรือยังไม่ได้สมรส
- สมรสแล้ว

(2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ทิศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจ หรือทัศนคติแบบอำนาจนิยมที่คัดค้านการกระจายอำนาจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) มีทัศนคติทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยสูง หรืออำนาจนิยมต่ำ
- 2) มีทัศนคติทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยระดับกลาง
- 3) มีทัศนคติทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยระดับต่ำหรืออำนาจนิยมสูง

ส่วนที่สาม แบบสอบถามลักษณะเป็นคำถามเปิด (Open Questions) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นทั่วไปและข้อเสนอแนะในการกระจายอำนาจ จำนวน 5 ข้อ ในเรื่องของ

- (1) บทบาทของปลัดอำเภอในการกระจายอำนาจ
- (2) บทบาทของนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดในการกระจายอำนาจ
- (6) สภาพชุมชนที่เหมาะสมกับการกระจายอำนาจ
- (4) โครงสร้างขององค์การปกครองท้องถิ่น
- (5) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจ

- การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามไปยังปลัดอำเภอทุกอำเภอในเขต
จังหวัดกาญจนบุรี 105 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 75 ชุด คิดเป็น
ร้อยละ 71.43 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

3.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

กำหนดให้ใช้วิธีการคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ ตามลักษณะข้อมูลดังนี้

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ 1 ของแบบสอบถามที่เกี่ยวกับ
ข้อมูลทั่วไป และข้อมูลเฉพาะตัวของปลัดอำเภอ ใช้การคำนวณหาค่าร้อยละ
(Percentage) โดยจำแนกเสนอเป็นตารางของตัวแปร แต่ละประเภทตาม
ลำดับ

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ 2 ที่เกี่ยวกับทัศนคติทาง
การเมืองของปลัดอำเภอ โดยการแจกแจงความถี่ (แบ่งกลุ่มที่ 33.3
และ 66.7) เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเกี่ยวกับระดับทัศนคติของปลัดอำเภอ
ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้ดังนี้

คะแนน 112 - 132 เป็นระดับทัศนคติทางการเมืองต่ำ

คะแนน 133 - 141 เป็นระดับทัศนคติทางการเมืองกลาง

คะแนน 142 - 194 เป็นระดับทัศนคติทางการเมืองสูง

(3) การวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
อิสระระหว่างตัวแปรอิสระ (ระดับตำแหน่ง ภูมิภาค ภูมิภาค ระดับการศึกษา
สาขาวิชาที่จบการศึกษา) กับทัศนคติทางการเมือง วิเคราะห์โดยคำนวณค่า
ไคว์-สแควร์ (Chi-square) X^2 เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
อิสระที่อยู่ในระดับนามมาตรา (Nominal) กับตัวแปรตามที่อยู่ในระดับลำดับ
มาตรา (Ordinal) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

(4) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (อายุ อายุราชการ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง) กับทัศนคติทางการเมือง วิเคราะห์โดยใช้ค่า Kendall's Tau C เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่อยู่ในระดับลำดับมาตรา (Ordinal) กับตัวแปรตามที่อยู่ในระดับลำดับมาตรา (Ordinal) เช่นเดียวกัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ค่า Kendall's Tau C นี้ จะมีค่าระหว่าง -1 ถึง 1 ซึ่งแสดงระดับความสัมพันธ์แตกต่างกัน ดังนี้

1 หมายถึงตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างสมบูรณ์

-1 หมายถึงตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม มีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างสมบูรณ์

0 หมายถึงตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

(5) ตรวจสอบการวิเคราะห์สถิติข้างต้น ด้วยการนำสถิติของ Gamma ซึ่ง เป็นสถิติที่หาอัตราส่วนระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร¹ ว่ามีการสอดคล้องหรือขัดกันในอัตราเท่าใด ซึ่งถ้าตัวแปรทั้งสองตัวมีความสัมพันธ์แบบสอดคล้องกันไปในทางบวก (Positive Association) กล่าวคือตัวแปรหนึ่งมีระดับสูงขึ้นสัมพันธ์กับตัวแปรหนึ่งที่สูงขึ้น และหากต่ำลงก็จะสัมพันธ์กัน และถ้าตัวแปรหนึ่งมีอันดับสูงขึ้นในขณะที่อีกตัวแปรหนึ่งมีอันดับต่ำลงหรือในทางกลับกัน ก็เรียกได้ว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง (Negative Association) โดยมีเกณฑ์การตัดสินใจค่าสถิติ Gamma ดังนี้

.00 ถือว่าไม่มีความสัมพันธ์เลย

.01 - .09 ถือว่าแทบจะไม่มีความสัมพันธ์เลย

.10 - .29 ถือว่ามีความสัมพันธ์ต่ำ

¹ ประคอง วรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2525), หน้า 185-189

- 30 - 49 ถือว่ามีความสัมพันธ์ปานกลาง
- 50 - 69 ถือว่ามีความสัมพันธ์มากพอสมควร
- 70 ขึ้นไป ถือว่ามีความสัมพันธ์สูงมาก

นิยามศัพท์

การศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคำนิยามศัพท์ไว้ดังนี้

1. ปลัดอำเภอ หมายถึง ข้าราชการสังกัดกรมการปกครอง ตั้งแต่ระดับ 3 - 7 ซึ่งรับราชการอยู่ทุกอำเภอในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี
2. ทิศนคติทางการเมือง หมายถึง ระดับการวัดความรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็นและมีความสัมพันธ์กับสังคม
3. การกระจายอำนาจ หมายถึง การกระจายอำนาจการปกครองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.2 ข้อมูลทั่วไปของปลัดอำเภอ

3.2.1 ปลัดอำเภอ

(1) ความเป็นมา

ปลัดอำเภอเป็นตำแหน่งที่เรียกข้าราชการฝ่ายปกครองในระดับภูมิภาค โดยความเข้าใจของคนทั่วไป หมายถึง ตำแหน่งข้าราชการที่ทำงานช่วยเหลือนายอำเภอ เป็นตัวแทนของนายอำเภอ

คำว่า "ปลัด" หมายถึง "ผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่รองจากผู้มีตำแหน่งหน้าที่เหนือตน"² ส่วนคำว่า "อำเภอ" หมายถึง "บริเวณท้องที่ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อความสะดวกในการปกครอง แบ่งออกเป็นตำบลหรือแขวงและหมู่บ้าน" ดังนั้น เมื่อรวมคำว่าปลัดและอำเภอเข้าด้วยกันเป็น "ปลัดอำเภอ" ก็อาจหมายความได้ว่า "คือผู้ที่มีตำแหน่งรองจากนายอำเภอซึ่งปกครองท้องที่ตำบลและหมู่บ้าน" นั่นเอง

² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 512.

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูปการปกครองแผ่นดินใน พ.ศ. 2435 ด้วยการจัดการปกครองการบริหารส่วนภูมิภาคในระบบ "เทศบาลภิบาล" แบ่งการปกครองออกเป็นเมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ทั้งนี้ ได้ออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รศ. 116 (พ.ศ. 2440) ขึ้นบังคับใช้ตำแหน่งปลัดอำเภอจึงมีขึ้นในปี 2440 เป็นปีแรก³

ตำแหน่งปลัดอำเภอในระยะแรก ๆ นั้น เดิมมีโรงเรียน ราษฎร-ประศาสน์ ให้การศึกษาด้านการปกครองโดยเฉพาะ ผู้ที่จบจากโรงเรียนนี้จะถูกส่งไปทำงานท้องที่ต่างๆ โดยได้รับค่าเบี้ยเลี้ยงคนละ 30 บาท เมื่อฝึกงานจนชำนาญแล้ว ก็จะบรรจุตำแหน่งปลัดอำเภอ

อนึ่ง ในการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น เดิมได้มีการแบ่งปลัดอำเภอเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายอัยการซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับอรรถคดีต่างๆ ในการไต่สวน สอบสวน สืบสวน อีกฝ่ายหนึ่งได้แก่ ฝ่ายธุรการ มีหน้าที่บังคับบัญชางานอื่น ๆ นอกจากอรรถคดี

ต่อมาสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงเห็นว่า การปฏิบัติหน้าที่ปลัดอำเภอ ฝ่ายอัยการและปลัดอำเภอฝ่ายธุรการไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนัก จึงได้จัดสรรตำแหน่งปลัดอำเภอใหม่เป็น 2 ลักษณะ คือ "ปลัดขวา" ทำหน้าที่ผู้ช่วยและผู้แทนนายอำเภอทุกประการทั้งด้านอัยการและด้านธุรการผลัดเปลี่ยนกับปลัดอำเภอในการดูแลงานและการตรวจราชการในท้องที่และ "ปลัดซ้าย" ให้ทำหน้าที่ในระเบียบทุกอย่าง เช่น ดูแลและรักษา

³ กรมการปกครอง, สารานุกรมเกี่ยวกับการปกครอง, (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง, 2525) , หน้า 130.

สถานที่ทำการอำเภอ ควบคุมการทำงานของเสมียนเป็นประจำอยู่อำเภอ มีอาวุโสน้อยกว่าปลัดขวา ซึ่งได้เคยมีบันทึกรายละเอียดไว้ในท้องตราพระราชสีห์ตอบพระยาอุไทยมนตรีว่า

...วิธีฝึกหัดปลัดอำเภอนั้นได้วางแผนไว้ในอัตราเงินเดือนแล้ว คือปลัดขวา รับเงินเดือนชั้น 1 ชั้น 2 ปลัดเออรับเงินเดือนชั้น 3 ผู้ที่เป็น ปลัดซ้าย ถ้ายังทำการไม่ได้ตามหน้าที่จริง ๆ ไม่ควรจะให้รับเงินเดือนชั้น 3 และไม่ควรถูกให้เป็นปลัดขวา ส่วนปลัดขวาก็เหมือนกัน ถ้าทำการแทนไม่ได้ดี เหมือนนายอำเภอก็ไม่ควรจะได้รับเงินเดือนชั้น 1 หรือเลื่อนเป็นนายอำเภอ เอายศ และเงินเดือนเป็นเครื่องล่อประการ 1 อีกประการ 1 จึงจะต้องมีที่หัดควรเอาอำเภอเมืองทุก ๆ เมือง และให้ผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้รับผิดชอบ ในการฝึกหัดให้ปลัดอำเภอ นอก ๆ มีเวลาผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาอยู่ประจำอยู่อำเภอเมืองคนละ 2 เดือน 3 เดือน ความรู้ความสามารถจะดีขึ้นมาก ... 4

---

4 สัญชัย ขจรเวหาสน์ "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2532", (สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 62-63.

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการปรับปรุงจัดระเบียบการปกครองใหม่ตามแบบเทศาภิบาลคือ รวมเมือง เป็นรูปมณฑล เมือง จังหวัดและอำเภอ ขึ้นด้วยการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) โดยพระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้กำหนดให้การปกครองอำเภออยู่ในรูปของคณะกรรมการ เรียกว่า "กรรมการอำเภอ" ประกอบด้วย นายอำเภอ ปลัดอำเภอ และสมุหบัญชีอำเภอ ในส่วนของปลัดอำเภอให้มีฐานะเป็น "ผู้ช่วยและผู้แทนนายอำเภอ อยู่ในบังคับนายอำเภอ" ส่วนจำนวนของปลัดอำเภอนั้นให้มีได้ตามสมควรแก่ข้าราชการ" ⁵

ใน พ.ศ. 2459 กระทรวงมหาดไทยเสนอต่อที่ประชุมเทศาภิบาลว่าการคัดเลือกผู้เป็นปลัดอำเภอ นอกจากจะพิจารณาจากผู้จบโรงเรียนรัฐ-ประศาสน์แล้ว ยังมีการคัดเลือกจากเสมียนพนักงานที่ทำงานอยู่ในอำเภอ จังหวัดที่ชำนาญงานมาสอบไล่ขึ้นทะเบียนเป็นสำรองปลัดอำเภอ เมื่อตำแหน่งปลัดอำเภอว่างลงก็จะแต่งตั้งสำรองปลัดอำเภอนี้ เป็นปลัดอำเภอต่อไป ส่วนอีกประเภทหนึ่ง จะคัดจากเสมียนพนักงานอำเภอที่ทำงานด้านการปราบปรามผู้ร้ายได้ผลดีจนได้รับยกย่องทำการบรรจุแต่งตั้ง เป็นปลัดอำเภอต่อไป

ต่อมากระทรวงมหาดไทย ได้มีการออกข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมืองชั่วคราว พ.ศ. 2465 ในส่วนการปกครองอำเภอ นอกเหนือจากพระนคร ให้มีปลัดอำเภอ 2 ประเภทคือ ปลัดอำเภอเป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรักษาการในแผนกปกครองประเภทหนึ่ง อีกประการหนึ่งเรียก ปลัดตำรวจอำเภอ เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรักษาการในแผนกการรักษาความสงบเรียบร้อยปราบปรามผู้ร้าย ⁶

⁵ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช 2457, มาตรา 66.

⁶ สัตยชัย ขจรเวหาศน์, "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2532", หน้า 64.

ใน พ.ศ. 2480 กระทรวงมหาดไทยพิจารณาเลื่อนข้าราชการ
ขึ้นรับตำแหน่งปลัดอำเภอ โดยพิจารณาจากผู้สอบไล่ได้ปริญญาตรีหรือ
ประกาศนียบัตรซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี เสมียนที่ได้รับเงินเดือนตั้งแต่
40 บาทขึ้นไป เสมียนที่จังหวัดได้ตั้งให้เป็นผู้รักษาการแทนในตำแหน่งปลัด
อำเภอชั่วคราว และผู้ที่สอบแข่งขันข้าราชการพลเรือนชั้นตรีอันดับ 1 ได้แต่ง
ตั้งเป็นปลัดอำเภอชั้นพิเศษ

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.
2486 กำหนด "ปลัดอำเภอประจำตำบล" ขึ้นใหม่ตามมาตรา 69 โดยให้มี
หน้าที่บังคับบัญชากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบลและมีหน้าที่เช่นเดียวกับ
กรรมการอำเภอเพียงแต่รับผิดชอบในกิจการของตำบลที่ประจำเท่านั้น ซึ่งหาก
ตำแหน่งปลัดอำเภอดังกล่าวว่างก็ให้อำนาจนายอำเภอที่จะแต่งตั้งบุคคลใดใน
กรรมการอำเภอหรือเสมียนพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว

ฐานะของปลัดอำเภอ ในระบบกรรมการอำเภอได้ใช้เรื่อยมาจน
กระทั่งในปี 2495 ได้มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินพุทธศักราช
2495 ยกเลิกระบบ "กรรมการอำเภอ" และโอนอำนาจกรรมการอำเภอเป็น
ของนายอำเภอผู้เดียว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบังคับ
บัญชาและความรับผิดชอบ ตกอยู่แก่ผู้เป็นหัวหน้าคนเดียว ส่วนตำแหน่ง "ปลัด
อำเภอ" คงอยู่ตามเดิม มิได้ถูกยกเลิก โดยกำหนดให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วย
เหลือนายอำเภอ สำหรับกิ่งอำเภอนั้นให้มีผู้บังคับบัญชาเรียกว่า "ปลัดอำเภอ
ประจำกิ่งอำเภอ" เป็นผู้รับผิดชอบ⁷

ปัจจุบันพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินพุทธศักราช
2534 ได้กำหนดให้ปลัดอำเภอปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอในการ
บริหารราชการส่วนภูมิภาค⁸

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65-66.

⁸ "พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534",
มาตรา 63.

(2) บทบาทและภารกิจของปลัดอำเภอ

นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ของปลัดอำเภอ ซึ่งถูกกำหนดโดยกฎหมายต่างๆตามที่ได้กล่าวแล้วปัจจุบันบทบาทและภารกิจของปลัดอำเภอ ถูกกำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา การแบ่งส่วนราชการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2536 ซึ่งได้แบ่งส่วนราชการของกรมการปกครอง ให้ส่วนภูมิภาค คือ ที่ทำการปกครองอำเภอออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายปกครองและพัฒนา ฝ่ายทะเบียนและบัตร ฝ่ายกิจการพิเศษ ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างก็แบ่งเป็นงานต่าง ๆ มีปลัดอำเภอ ระดับ 3 - 7 ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่าย หัวหน้างาน ปฏิบัติภารกิจหน้าที่ต่าง ๆ ช่วยเหลือนายอำเภอตามที่ได้รับมอบหมายจากนายอำเภอ

นอกเหนือจากงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่บนที่ทำการอำเภอแล้ว ปลัดอำเภอยังได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ตำบล หมู่บ้านด้วย โดยกรมการปกครองมอบหมายให้ปลัดอำเภอรับผิดชอบประจำตำบลต่าง ๆ ทั้งนี้ ให้ปลัดอำเภอ 1 คน รับผิดชอบ 1 ตำบล โดยการจัดให้มีปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลขึ้นโดยวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของนายอำเภอ ในการปฏิบัติงานในตำบล หมู่บ้าน ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลจะเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอในการควบคุม ดูแลคน งาน และท้องที่ ในตำบลที่รับผิดชอบ
2. เพื่อให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล เป็นตัวแทนของนายอำเภอในการปฏิบัติงานในท้องที่ตำบล หมู่บ้าน โดยนายอำเภอจะมอบอำนาจให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลไปปฏิบัติหน้าที่ในตำบล หมู่บ้าน ได้ในฐานะตัวแทนนายอำเภอ ปลัดอำเภอจะมีอำนาจในการแก้ไขปัญหาในระดับตำบลหมู่บ้านได้ การดำเนินการดังกล่าวเป็นการสร้างบทบาทให้ปลัดอำเภอเป็นนายอำเภอตำบลโดยพฤตินัย
3. เพื่อให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลเป็นตัวเชื่อมและเป็นผู้ประสานงานในระดับตำบล หมู่บ้าน ทำให้งานของทุกส่วนราชการใน

ระดับตำบล หมู่บ้าน สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพประสานประโยชน์
ซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

4. เพื่อให้ปลัดอำเภอ ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับประชาชนในตำบล
หมู่บ้านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ปลัดอำเภอมิบทบาทและความสำคัญในตำบล หมู่
บ้านมากยิ่งขึ้น และทำให้ปลัดอำเภอสามารถรู้ปัญหา ความต้องการและข้อ
มูลต่าง ๆ ในตำบล หมู่บ้าน ได้อย่างแท้จริง

5. เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนให้มากที่สุด
โดยการขยายการให้บริการลงไปในระดับตำบล หมู่บ้านเป็นการนำบริการไป
ให้ประชาชนแบบถึงตัว

ภารกิจหน้าที่ของปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลนั้นมีอยู่หลาย
ประเภท โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการของประชาชน
งานแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ รวมทั้งงานที่จะต้องปฏิบัติเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น โดย
สรุปปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลมีภารกิจหน้าที่หลักที่จะต้องปฏิบัติ ดังนี้ 9

1. งานบริการประชาชนในหน้าที่ของกรมการปกครอง เช่นงาน
ทะเบียนราษฎร ทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน ทะเบียนครอบครัว การจัด
เก็บภาษีบำรุงท้องที่ งานทะเบียนทหาร

2. งานนโยบายและแผน เช่น การจัดทำแผนพัฒนาตำบลการจัด
ทำโครงการและการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ งานตามข้อบัญญัติจังหวัด

3. งานเกี่ยวกับการข่าวและเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเกาะติดและ
ใกล้ชิดกับมวลชนทุกรูปแบบและใช้มวลชนให้เป็นประโยชน์ในการหาข่าวและเหตุ
การณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ

9 ประเสริฐ อินดี, "ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล : นาย
อำเภอตำบล", วารสารเทศบาล, หน้า 42. (เมษายน 2534):10-15.

4. งานด้านการประสานงาน ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำ ตำบลจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อม และประสานประโยชน์ระหว่างส่วนราชการ ต่างๆ ในตำบล เพื่อให้การปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. งานเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา และการเปรียบเทียบ ความแพ่ง ในหน้าที่ของฝ่ายปกครอง การไกล่เกลี่ย และระงับข้อพิพาทของ ประชาชนงานเกี่ยวกับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชน

6. งานประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารของทางราชการ การ เข้าถึงประชาชนและการขอความร่วมมือ ในการปฏิบัติงาน

7. งานที่นายอำเภอมอบหมาย โดยให้ปลัดอำเภอปฏิบัติใน ฐานะตัวแทนนายอำเภอ

บทบาทของปลัดอำเภอ ในการปฏิบัติภารกิจในระดับตำบล หมู่ บ้านนั้นเป็นไปตามระเบียบกรมการปกครอง ว่าด้วยการบริหารการปกครอง และการพัฒนาระดับตำบล พ.ศ. 2535 ซึ่งเน้นนโยบายในการนำปลัดอำเภอ ลงไปปฏิบัติงานบริการประชาชนถึงพื้นที่ โดยมีศูนย์ประสานงานประจำตำบล รองรับ 10

(3) บทบาทของปลัดอำเภอกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

นอกเหนือจากบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐ ในการควบคุม กำกับ การปฏิบัติงานของ องค์การปกครองท้องถิ่น หรือเป็นผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ ในองค์การปกครองท้องถิ่น ปลัดอำเภอในฐานะที่มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ การปฏิบัติงานของนายอำเภอ ย่อมต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านั้น ด้วย โดยมีบทบาทมากน้อยแตกต่างกันไปตามแต่สภาพขององค์การปกครองท้องถิ่น นั้น ๆ หรือตามแต่จะได้รับมอบหมายจากนายอำเภอ ซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้

10 "ระเบียบกรมการปกครอง ว่าด้วยการบริหารการปกครองและการ พัฒนาระดับตำบล พ.ศ. 2535", ข้อ 10.

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด

เนื่องจากหน่วยพื้นที่ในระดับอำเภอ มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่เรียกว่า "ส่วนอำเภอ" โดยมีนายอำเภอ ดำรงตำแหน่งเป็น "หัวหน้าส่วนอำเภอ" อีกตำแหน่งหนึ่ง ในสายงานบริหาร ส่วนท้องถิ่น และมีตำแหน่ง "หัวหน้าหมวดการคลังส่วนอำเภอ" ซึ่งในทาง ปฏิบัตินายอำเภอ เสนอแต่งตั้งปลัดอำเภอคนใดคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า หมวดการคลังส่วนอำเภอ โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งมีอำนาจในฐานะผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง ให้ปฏิบัติงานรับผิดชอบงานองค์ การบริหารส่วนจังหวัด โดยมีพนักงานบัญชี เป็นผู้ช่วยและอาจมีลูกจ้างช่วยจัด เก็บภาษีบำรุงท้องที่เป็นเจ้าหน้าที่อีก ซึ่งจะเห็นได้ว่าปลัดอำเภอผู้ปฏิบัติงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดในฐานะ "หัวหน้าหมวดการคลังส่วนอำเภอ" มีความรับผิดชอบสูงมาก โดยเฉพาะงานเกี่ยวกับการเงิน งานเกี่ยวกับการดำเนิน การตามข้อบัญญัติจังหวัด ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดซื้อ และจัดจ้าง เป็น ส่วนใหญ่ ตามข้อเท็จจริงแล้วองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีงบประมาณรายจ่าย ประจำปีสูงมาก หากได้รับการจัดสรรเงินอุดหนุนเฉพาะกิจอีกด้วยแล้ว ก็จะเป็นงบประมาณรายจ่ายที่มีวงเงินจำนวนมาก เพื่อดำเนินการตามโครงการนั้น ๆ นับเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบ

2. สุขาภิบาล

พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การบริหารงานของสุขาภิบาล ให้อยู่ในรูปของคณะกรรมการ โดยมี นายอำเภอมีฐานะเป็นประธานคณะกรรมการ มีปลัดอำเภอซึ่งผู้ว่าราชการ จังหวัดแต่งตั้งขึ้น จำนวน 1 คน เป็นกรรมการร่วมกับ กำนัน และคณะกรรมการ ที่มาจากการเลือกตั้ง และสำหรับการบริหารงานบุคคลของสุขาภิบาล ก็จะมีพนักงานเจ้าหน้าที่ของสุขาภิบาลประกอบด้วย ปลัดสุขาภิบาล สมุหบัญชี

สุขาภิบาล และพนักงานสุขาภิบาลอื่น ตามความจำเป็น 11 ซึ่งในทางปฏิบัติ ประธานคณะกรรมการสุขาภิบาลหรือนายอำเภอ ก็จะแต่งตั้งปลัดอำเภอที่ได้ รับการแต่งตั้ง เป็นคณะกรรมการสุขาภิบาลให้ดำรงตำแหน่ง เป็นปลัดสุขาภิบาล ซึ่งจะดำรงตำแหน่ง เป็นเลขานุการคณะกรรมการสุขาภิบาลด้วย

สำหรับสุขาภิบาลที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ ผ่านมาตั้งแต่ ห้าล้านบาทขึ้นไป ให้ประธานกรรมการสุขาภิบาลมา จากกรรมการสุขาภิบาลที่มาจากการเลือกตั้ง โดยให้นายอำเภอดำรงตำแหน่ง เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการ ส่วนปลัดอำเภอยังคงมีฐานะ เป็นกรรมการสุขาภิบาลอยู่และรวมทั้งการ เป็นปลัดสุขาภิบาลด้วย 12

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยได้มี นโยบายที่จะถอนปลัดอำเภอ ออกจากการปฏิบัติหน้าที่ เป็นพนักงานของสุขาภิบาล ในตำแหน่งปลัดสุขาภิบาลโดยให้มีผล ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2539 เป็นต้นไป โดยเหตุผลว่า เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ให้ถอดถอนปลัดอำเภอ ออกจากตำแหน่งปลัดสุขาภิบาลของ สุขาภิบาลที่มีประธานกรรมการสุขาภิบาลมาจากการเลือกตั้ง
2. ให้สุขาภิบาลพิจารณาโอนข้าราชการพลเรือนสามัญที่มี ความรู้ ความสามารถ และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ที่สำนักงานคณะกรรมการสุขาภิบาล กำหนดไว้เพื่อบรรจุแต่งตั้ง เป็นปลัดสุขาภิบาล โดยวิธีการโอนให้ถือปฏิบัติตาม นัยข้อ 12 แห่งระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยพนักงานสุขาภิบาล พ.ศ. 2523

11 "พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495," มาตรา 7.

12 "ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาฐานะ การคลังของสุขาภิบาล พ.ศ. 2535," ข้อ 4.

3. ให้สุขาภิบาลตั้งงบประมาณรายจ่าย หมวดเงินเดือนประจำปี 2540 สำหรับตำแหน่งปลัดสุขาภิบาลหากไม่สามารถดำเนินการได้ให้ตั้งงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมหมวดเงินเดือน หรือเงินยืมสะสมเพื่อการนี้¹³

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะถอดถอนปลัดอำเภอออกจากตำแหน่งปลัดสุขาภิบาล แต่ปลัดอำเภอก็ยังมิฐานะเป็นคณะกรรมการสุขาภิบาล เพราะยังไม่มี การปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสุขาภิบาล 2495 แต่อย่างใด

(3) สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ที่ทำให้สภาตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคล และองค์การบริหารสภาตำบล ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นองค์การปกครองท้องถิ่น

ในส่วนของปลัดอำเภอ นั้น พระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดบทบาทของปลัดอำเภอเอาไว้ แต่ในทางปฏิบัตินายอำเภออาจแต่งตั้งให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลไปดำรงตำแหน่ง หรือปฏิบัติภารกิจช่วยราชการ ของสภาตำบลหรือองค์การบริหารสภาตำบลได้¹ เป็นการชั่วคราว ในขณะที่ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบทและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค พ.ศ. 2535 นั้น นายอำเภออาจแต่งตั้งปลัดอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงาน ในขณะที่งานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต) ซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนแก่สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ในด้านวิชาการ หรือการจัดการโครงการต่าง ๆ¹⁴

¹³ หนังสือกระทรวงมหาดไทย คำนวณมาก ที่ มท 0313/ว.2661 เรื่อง การถอนถอนข้าราชการพลเรือนสามัญ ตำแหน่งปลัดอำเภอออกจากตำแหน่งปลัดสุขาภิบาล, ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2539.

¹⁴ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบทและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค พ.ศ. 2535, ข้อ 17.

3.2.2 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 128 กิโลเมตร มีพื้นที่ 19,483.148 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 97 ตำบล 807 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 736,996 คน แบ่งเป็นชาย 376,002 คน หญิง 360,994 คนอาชีพหลักของประชากร คือ การเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ทำนา ทำสวน ทำประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ โดยมีรายได้ประชากรต่อหัว 43,994 บาท /คน /ปี มีธนาคาร 18 แห่ง โรงพยาบาล 16 แห่ง โดยมีพื้นที่ชายแดนติดกับเขตประเทศพม่า ที่อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอสังขละบุรี

พื้นที่การปกครอง ประกอบด้วย

1. อำเภอเมืองกาญจนบุรี	อำเภอชั้น 1
2. อำเภอด่านมะขามเตี้ย	อำเภอชั้น 4
3. อำเภอไทรโยค	อำเภอชั้น 3
4. อำเภอบ่อพลอย	อำเภอชั้น 2
5. กิ่งอำเภอหนองปรือ	อำเภอชั้น 4
6. อำเภอศรีสวัสดิ์	อำเภอชั้น 4
7. อำเภอท่ามะกา	อำเภอชั้น 1
8. อำเภอท่าม่วง	อำเภอชั้น 1
9. อำเภอทองผาภูมิ	อำเภอชั้น 2
10. อำเภอสังขละ	อำเภอชั้น 2
11. อำเภอพนมทวน	อำเภอชั้น 3
12. กิ่งอำเภอห้วยกระเจา	อำเภอชั้น 4
13. อำเภอเลาขวัญ	อำเภอชั้น 3

หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นของจังหวัดกาญจนบุรี
ประกอบด้วย

- (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง
  - 1.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรี
- (2) เทศบาล 2 แห่ง
  - 2.1 เทศบาลเมืองกาญจนบุรี อำเภอเมืองกาญจนบุรี
  - 2.2 เทศบาลท่าเรือพระแท่น อำเภotáมะกา
- (3) สุขาภิบาล
  - 3.1 สุขาภิบาลลาดหญ้า อำเภอเมืองกาญจนบุรี
  - 3.2 สุขาภิบาลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี
  - 3.3 สุขาภิบาลแก่งเสี้ยน อำเภอเมืองกาญจนบุรี
  - 3.4 สุขาภิบาลด่านมะขามเตี้ย อำเภอด่านมะขามเตี้ย
  - 3.5 สุขาภิบาลส้มสุ่ม อำเภอไทรโยค
  - 3.6 สุขาภิบาลน้ำตกไทรโยคน้อย อำเภอไทรโยค
  - 3.7 สุขาภิบาลบ่อพลอย อำเภอบ่อพลอย
  - 3.8 สุขาภิบาลหนองรี อำเภอบ่อพลอย
  - 3.9 สุขาภิบาลหนองปรือ กิ่งอำเภอหนองปรือ
  - 3.10 สุขาภิบาลเอราวัณ อำเภอศรีสวัสดิ์
  - 3.11 สุขาภิบาลท่ามะกา อำเภอท่ามะกา
  - 3.12 สุขาภิบาลคอนขมิ้น อำเภอท่ามะกา
  - 3.13 สุขาภิบาลพระแท่น อำเภอท่ามะกา
  - 3.14 สุขาภิบาลห้วยเหนียว อำเภอท่ามะกา
  - 3.15 สุขาภิบาลท่าไม้ อำเภอท่ามะกา
  - 3.16 สุขาภิบาลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง
  - 3.17 สุขาภิบาลหนองขาว อำเภอท่าม่วง
  - 3.18 สุขาภิบาลตำบอง อำเภอท่าม่วง
  - 3.19 สุขาภิบาลหนองตากยา อำเภอท่าม่วง

3.20	สุขาภิบาลทองผาภูมิ	อำเภอท่าม่วง
3.21	สุขาภิบาลวังกะ	อำเภอสังขละบุรี
3.22	สุขาภิบาลพนมทวน	อำเภอพนมทวน
3.23	สุขาภิบาลรางหวาย	อำเภอพนมทวน
3.24	สุขาภิบาลเลาขวัญ	อำเภอเลาขวัญ
3.25	สุขาภิบาลหนองฝ้าย	อำเภอเลาขวัญ

(4) องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 47 แห่ง ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลที่รายได้ โดยไม่รวมเงินอุดหนุน เกิน 1 ล้านบาท จำนวน 8 แห่ง

(5) สภาตำบล จำนวน 50 แห่ง

จังหวัดกาญจนบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ซึ่งกรมการปกครองได้กำหนดชั้นของอำเภอ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง แบ่งเป็น 4 ระดับ ซึ่งจังหวัดกาญจนบุรี ได้แบ่งชั้นของอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

อำเภอชั้น 1 ได้แก่ อำเภอเมืองกาญจนบุรี อำเภอท่ามะกา

อำเภอชั้น 2 ได้แก่ อำเภอบ่อพลอย อำเภอท่ามะกา

อำเภอชั้น 3 ได้แก่ อำเภอไทรโยค อำเภอสังขละ อำเภอพนมทวน อำเภอเลาขวัญ

อำเภอชั้น 4 ได้แก่ อำเภอด่านมะขามเตี้ย กิ่งอำเภอหนองปรือ อำเภอศรีสวัสดิ์